

Globální témata jsou všude, vnímají je i děti v mateřské škole

Lenka Pánková je ředitelka vzdělávací organizace Arpok, která se věnuje globálnímu rozvojovému vzdělávání. Vystudovala Mezinárodní rozvojová studia na PřF UP a Veřejnou správu a regionální rozvoj na České zemědělské univerzitě. Během studií měla možnost strávit tři měsíce na projektu GLEN Democracy Education at Secondary schools v Zambii. Tuto stáž považuje za jeden z nejdůležitějších milníků ve svém životě. V roce 2005 začala lektorovat výukové programy globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy v Arpoku, postupně začala koordinovat vzdělávací programy a také různé vzdělávací projekty.

Co přesně vás přimělo, že jste se rozhodla věnovat globální rozvojové výchově – a vydržela jste už pěkně dlouho?

Byla to trošku i náhoda. V roce 2003 jsem začala studovat nový obor Mezinárodní rozvojová studia, protože mě bavil zeměpis a jazyky a také jsem chtěla poznávat svět. Už v prvním ročníku jsem si říkala, že obor je sice zajímavý, ale že si nejsem úplně jistá, zda chci dlouhodobě žít v nějaké rozvojové zemi a pomáhat tam, a také jsem rozhodně nechtěla být úřednicí na nějakém ministerstvu. Když jsem byla ve 2. ročníku, vznikl Arpok a vidím to jako dnes... šla jsem s kamarádkou Evou po schodech na fakultě a řekly jsme si, že se půjdeme sezeptat, o co jde, co znamená globální rozvojové vzdělávání. Zjistila jsem, že by to mohlo být zajímavé, absolvovala jsem lektorská školení a došlo mi, že ke vzdělávání a učitelství jsem tíhla už od mala. A že to tedy bude nejspíš moje cesta. Postupně jsem se od výukových programů pro žáky dostala přes vytváření vzdělávacích materiálů až k lektorování akcí pro učitele. To dělám dodnes.

Prosím, představíte Arpok maličko podrobněji?

Je to vzdělávací organizace, která pomáhá začleňovat globální témata do škol. Naším cílem je nabídnout učitelkám a učitelům nástroje, které jim usnadní výuku komplexních témat, kterými bezesporu globální témata jsou. Pokud se bavíme o globálních tématech, jsou to např. migrace, lidská práva, klimatická změna, udržitelnost a jiné. Můžeme je „zabalit“ pod Cíle udržitelného rozvoje (tzv. SDGs – Sustainable Development Goals, <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/>), jak je vymezuje OSN.

Školám nabízíme výukové programy či projektové dny na různá globální témata pro různé věkové skupiny – od předškoláků po studenty na středních školách. Učitelkám a učitelům potom různé zdroje poznání ve formě metodických materiálů nebo seminářů. To se týká i budoucích učitelek a učitelů. Spolupracujeme s Univerzitou Palackého v Olomouci a pro její studentky a studenty realizujeme praktické vstupy do výuky, kde si mohou globální vzdělávání prožít na vlastní kůži. Pro školy, které se chtějí globálnímu vzdělávání věnovat koncepčně a dlouhodobě, nabízíme zapojení se do programu Světová škola (www.svetovaskola.cz), který koordinujeme společně s organizacemi Člověk v tísni a Adra.

Co se za tu docela dlouhou dobu, co děláte tuto práci, nejvýrazněji změnilo?

Popravdě nevím, jak na tuto otázku odpovědět. Svět se zrychlil, školy jsou zahlcené různými projekty a ve snaze nabídnout žákům to nejlepší dělají spousty věcí a jedou tzv. na doraz. Ale to se netýká jen globálního vzdělávání.

Co vnímám jako změnu z pohledu naší práce, tak to, že jsou zde školy a učitelé, kteří berou globální témata jako součást svého předmětu a pracují s nimi průběžně. Zařazují moderní formy výuky, diskutují s žáky, realizují s nimi projekty. A mám radost, když vidím, že jim v tom pomáhají naše materiály.

Existují názory, že malé děti mají

nejprve poznávat to, co je doma.

Jenže v dnešní době se to „doma“

geograficky zvětšuje cestováním

naším a cestováním věcí a lidí k nám.

Spolupracujete i se zahraničím. Jak?

Ano. Snažíme se inspirovat dobrou praxí v zahraničí. Bohužel zrovna tato naše práce je hodně vázána na finanční zdroje a podporu právě mezinárodního projektu. V současné době zakládáme v Arpoku Klub globálního vzdělávání, který je inspirován aktivitou slovenské organizace Društvo Humanitas, jež za ni získala i ocenění Global Education Innovation Award v roce 2018 (<https://www.gene.eu/innovation-award>). V jiném projektu spolupracujeme na tvorbě vzdělávacích materiálů ke klimatické změně. Je to vždycky fajn přinést nové a inspirativní materiály českým školám a také porovnávat přístupy v globálním vzdělávání napříč zeměmi.

Jaké vzdělávací programy máte v nabídce?

Výukové programy nabízíme pro širokou cílovou skupinu, od předškoláků po středoškoláky. Samozřejmě se liší tématy, formou a metodami, které používáme. Z těch komplexních globálních témat vybíráme taková, která mohou děti a žáci uchopit a vztáhnout k sobě samému. Tematicky jsou to např. odlišnost/podobnost, propojenost světa, uvě-

domělá potřeba. Kompletní nabídku výukových programů a tematických dnů lze nalézt na našem webu: www.arpok.cz v sekci Pro školy.

„Umíte“ vzdělávací programy také pro předškoláky. Proč jste se rozhodli zaměřit i na tuto věkovou kategorii?

Existují názory, že malé děti mají nejprve poznávat to, co je doma. Jenže v dnešní době se to „doma“ geograficky zvětšuje cestováním naším a cestováním věcí a lidí k nám. Globální témata jsou zkrátka všude a vnímají je i děti v MŠ a na 1. stupni ZŠ. Proto podle nás patří do mateřských škol a na 1. stupeň ZŠ.

S programy pro předškoláky jsme začali v roce 2008. Tehdy se k nám dostal vzdělávací materiál *Watoto* od irské organizace Trócaire a s kolegyněmi jsme si říkaly, že něco podobného u nás chybí. A protože globální vzdělávání financuje v ČR Ministerstvo zahraničních věcí, které je garantem rozvojové spolupráce České republiky, tak jsme se rozhodli vytvořit vzdělávací materiál, který představuje děti ze zemí, kde ČR pomáhá. Vznikla sada příběhů dětí z 9 zemí. Tento materiál stále nabízíme. A výukové programy jsme vytvořili na základě příběhů Brendy ze Zambie a Hyen z Vietnamu. Později jsme vytvořili pro předškoláky i program o pralese *Život v pralese*.

Při nedávné pracovní cestě do Tallinnu jsme objevili skvělý vzdělávací materiál pro malé děti na globální témata a moc si přejeme, aby se nám podařilo sehnat finanční prostředky pro jeho překlad a úpravu do češtiny.

Čím se vaše programy pro mateřské školy odlišují od programů pro starší děti a dospělé? Nač se zaměřují?

Výukové programy pro MŠ se od programů pro starší žáky liší metodami. A i délkou. Programy pro MŠ nabízíme na jednu hodinu (60 minut) a jsou plné her, tvoření, spolupráce...

Baví vaše programy školkové děti? Baví učitele v mateřských školách?

Děti s námi spolupracují, z jejich reakcí vyplývá, že se jim programy líbí. Je to pro ně něco nového, nabízíme témata, se kterými se běžně nesetkávají. Učitelky si programy chválí, oceňují uchopení tématu, ke kterému třeba ony samy nemají tolik informací a neví, jak na to, zároveň vítají externí lektory ve školce, protože je to pro třídu zase něco

jiného, nového. A v neposlední řadě oceňují to, že program respektuje věk cílové skupiny. Tzn. pracuje se takovými formami, které děti zvládnou, střídají se činnosti, pracuje se s příběhem.

Jak sledujete vzdělávací výsledky svých programů u malých dětí?

To bohužel nedokážu říci, my jsme na programu jako externisté ve školce pouze jednou. Nemáme možnost vidět, jak děti reagují v dalších situacích. Proto vždycky říkáme ve škole, že bude fajn, když s tímto tématem pak samy pracují i učitelky, naváží na něj při jejich další činnosti.

Můžete krátce okomentovat příklad programu, který vaši lektori vedou přímo ve školkách, a příklad programu, který nabízíte jako manuál pro učitele mateřských škol?

Můj oblíbený program je *Brenda ze Zambie*. Děti se seznámí s holčičkou Brendou, která žije v zambijském Solwezi. Poznájí na obrázkách její rodinu, seznámí se s tím, co má ráda, co dělá ve svém volném čase, a zjistí, jak je její život propojený s Českou republikou. Na tomto příběhu jsou postavené jednoduché úkoly, které dětem pomáhají uvědomit si nejen odlišnosti, ale hlavně podobnosti mezi jejich životy a životem Brendy.

Pro učitele MŠ nabízíme jako program (seminář), který právě představuje metodický materiál *Anyana – děti a svět*, ze kterého realizujeme v MŠ programy *Brenda ze Zambie* a *Hyen z Vietnamu*. Účastníci jdou do hloubky příběhů dětí z devíti zemí. Z naší zkušenosti totiž víme, že když si mohou sami na sobě vyzkoušet aktivity, tak je potom větší pravděpodobnost, že je zařadí do své praxe.

Působíte převážně v Olomouckém, Zlínském a Moravskoslezském kraji. Co byste doporučila školcům

z jiných částí ČR, pokud budou mít zájem o lekce globální výchovy?

Doporučila bych podívat se na naše webové stránky a na naše materiály. Stáhnout si je či si je objednat. Případně nás oslovit, jestli nemůžeme přijet na seminář pro sborovnu či pro celou mateřskou školu. Díky pandemii jsme schopni uspořádat seminář i formou online. Je možné také zařadit seminář do MAP. Rozhodně se nebát na nás obrátit. A pokud nebude v našich silách vymyslet žádnou spolupráci, tak potom bych doporučila poohlédnout se po organizaci, která dělá globální vzdělávání v okolí či to má k dané škole blíže. Hlavní aktéry mohou učitelé najít na webových stránkách: www.globalnivzdelavani.cz.

Váš metodický materiál *Učíme v souvislostech na 1. stupni ZŠ* je krásně a pečlivě zpracovaný, metodicky promyšlený, přitom předkládá témata obtížně srozumitelná třeba i pro dospělé – Cíle udržitelného rozvoje. Dá se použít i pro starší předškoláky?

Myslím, že ano. Vycházím i z vlastní zkušenosti s dcerou, která nyní končí 1. třídu, že některá témata lze aplikovat i u mladších dětí. Nicméně je to hodně individuální a učitelé sami znají děti ve svých třídách nejlépe, takže sami odhadnou, zda to téma je pro ně vhodné, zda je zaujme, či nikoliv. Část lekcí pracuje s beletristickými knížkami pro děti, které lze použít i s předškoláky a učitelé si potom sami mohou lekci nabízenou v metodickém materiálu přizpůsobit dle své skupiny.

Jaké lekce z něj, případně z jiných vašich dostupných metodik, byste doporučila použít k tématu dopravy, na něž se zaměřuje toto číslo Mrkvičky?

Z výše zmíněné metodiky bych pro předškoláky k tématu dopravy vybrala lekci *Plasty na cestách* (více v nabídce na následující stránce). Dopa-

va nám umožňuje přesouvat se z místa na místo a v lekci *Plasty na cestách* sledujeme cestu plastového sáčku a plastové flašky. Příběh začíná na dětské párty, kde se Pytlík a Flaška potkají, bohužel se jejich cesty rozpojí a čtenáři pak sledují jejich cesty a jsou v napětí, zda se opět potkají.

V roce 2018 jsme v Mrkvičce představili také vaši metodiku *Anyana pro mateřské školy a 1. stupeň ZŠ. Část lekcí jste nedávno revidovali a aktualizovali. Jakým způsobem? Kde se učitelé k těmto lekcím dostanou?*

Revidovali jsme pouze některé lekce – právě tři lekce z metodiky *Brenda ze Zambie*, protože ta je mezi školami asi nejoblíbenější. Jedná se o lekce *Dopis ze Zambie*, *Jak si hrají děti* a *Můj den*. Zaměřili jsme se na aktualizaci obsahu kvůli času, kdy lekce vznikla. A také jsme změnilí metody, které lekce používají. Takto upravené lekce se hodí více pro děti na 1. stupni. Ale paní učitelky MŠ a 1. st. ZŠ jsou duše tvořivé, takže mne často překvapí, jak si dokáží poradit s lehkou nebo naopak těžkou lekcí a přizpůsobit ji dětem ve své třídě. Lekce jsou součástí materiálu *Učíme v globálních souvislostech* (ke stažení na: <https://eshop.arpok.cz/eshop/ucime-v-globalnich-souvislostech-pdf/>).

Dá se nějak „dělat“ globální rozvojová výchova i s mladšími dětmi, třeba 3–4letými?

Myslím, že dá. Citlivě. Jednoduše. Nevím, jestli to bude už globální vzdělávání nebo spíš jemné náznaky, které umožní dětem vnímat svět kolem sebe v širších souvislostech. Opravdu záleží na tom, jak vnímavá je daná dětská skupina a také na tom, na co si učitelé těchto dětí trůnou. ●

Za odpovědi děkuje Hanka Kolářová
Foto: Jakub Wittka

PLASTY NA CESTÁCH

Metodickou příručku **Učíme v souvislostech na 1. stupni ZŠ** připravila vzdělávací organizace Arpok (více o ní v rozhovoru na předchozí dvoustraně), která pomáhá začleňovat globální témata do škol. Přestože je metodika určena především pro práci s mladšími školáky, kvalitní inspiraci v ní naleznou pedagogové i pro předškolní věk. Publikace propojuje globální vzdělávání, čtenářskou gramotnost, kritické myšlení s předměty na 1. stupni základní školy. Nabízí 19 lekcí, které byly okomentovány odborníky Národního pedagogického institutu ČR a otestovány přímo ve výuce.

Lekce *Plasty na cestách* vychází z knihy Anny Novotné *Pytlík a Flaška. Co se děje s plasty na Zemi?* Popisuje cestu prázdné plastové flásky ze zahradní slavnosti až do útrobu velryby. Knihu dětem předčítáme, občas četbu přerušíme otázkou nebo je požádáme, aby dle obrázku odvodily, co se právě teď s fláškou děje. Z opačné strany knihy je popsána cesta plastového pytlíku z těžce oslavy a děti po zkušenosti s příběhem flásky mohou příběh pytlíku odvyprávět na základě obrázků samy. K cílům lekce patří, aby si děti uvědomily, že kvalitní prostředí pro život v jejich okolí a ve světě považujeme za prioritu pro sebe i pro lidské společenství, a uzpůsobovaly svůj životní styl, jednání a chování udržitelnosti rozvoje svého okolí a světa. Metodika je zdarma ke stažení na:

<https://eshop.arpok.cz/eshop/ucime-v-souvislostech-na-1-stupni-zs-pdf/>

DOPRAVA V EKOŠKOLKÁCH

Do mezinárodního programu **Ekoškola** jsou v Česku zapojeny i mateřské školy. Každá si může vybrat, jakému ekoškolímu tématu se chce právě věnovat. Vedle biodiverzity,

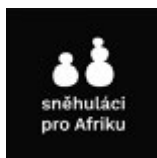
energie, odpadů, vody, jídla, klimatických změn atd. je to i doprava. Školy a školky podporují ekologickou dopravu do i ze školy, pořádají akce zaměřené na využívání veřejné hromadné dopravy či organizují cyklistické dny, sledují bezpečnost v okolí školy a hledají možnosti, jak umožnit žákům i zaměstnancům bezemisní dopravování ještě více. Na stránkách ekoskola.cz v sekci Dobrá praxe se pomocí štítků (např. „doprava“ nebo „MŠ“) dají najít konkrétní příklady ze škol, co v jednotlivých tématech dělaly a dokázaly.

Například v pražské MŠ Na Děkanec tvořili mapu světa z vylišaných listů. Zkoumali na potravinách, které byly z domova a z dovozu, z jaké dálky k nám musely být dovezeny. Bavili se o ekologické stopě, o spotřebě vody, benzínu, o práci, kterou bylo potřeba vykonat. Tvořili mapu a na ní porovnávali vzdálenosti. Potom si vytvořili auta a vzdálenosti graficky zobrazili. Pracovala na tom třída Myšek s paní učitelkou. Dosáhli představy o různých druzích potravin, místech, kde rostou a o potřebě přemýšlet o tom, co a kdy jíme a kupujeme, abychom pomáhali chránit naši planetu.

<https://ekoskola.cz/>

SNĚHULÁCI PRO AFRIKU

„Děti v Africe si sněhuláka nikdy nepostaví. Mnohé z nich se ale nedostanou ani do školy. Na první skutečnosti nic nezměníme, s tou druhou je v našich silách něco udělat,“ uvádí obecně prospěšná společnost **Kola pro Afriku** svou benefiční kampaň pro Gambii. Gambijské děti na cestě do školy nachodí denně 8 km. Ročně v průměru gambijský žák ujede 1600–2000 km. Gambijská žáci a žákyně už z Česka dostali na 7 tisíc kol. Jak se zapojit? Fantazii se meze nekladou. Registrovaní patroni Sněhuláků pro Afriku, jimiž mohou být třídy, skupiny, učitelé, vychovatelé atd., získávají in-

spirativní a podpůrné materiály. Součástí je povídání o Gambii, mj. o životě školáků v této zemi, fotky, videa... Nově letos organizace **Kola pro Afriku** obohatila materiály pro menší děti.

<https://www.snehulaciproafriku.cz/>

PLACHTOVÁ HRA

Plachtová hra **Jdeme bezpečnou cestou?** vznikla ve Zdravém městě Chrudim jako součást projektu, jehož cílem bylo naučit děti chovat se v dopravním prostředí bezpečně. Prostřednictvím hry se děti učí a opakují zásady správného chování v různých situacích – v roli chodce, cyklisty, spouštěcího apod. Projekt se setkal se zájmem ze strany mateřských a základních škol i veřejnosti. Plachtová hra se dá využívat při hodinách dopravní výchovy a také při osvětových kampaních, jako je Evropský týden mobility. Hra obsahuje plachtu, dvě pěnové kostky a sadu obrázků „ano“ x „ne“. Jeden obrázek tvoří dvě situace, z nichž vždy jedna je ta správná a druhá špatná. Děti mají rozpoznat tu správnou. Komunikace nad obrázkem rozvíjí slovní zásobu, děti se učí vyvodit příčinu a následek. Na plachtě je znázorněna cesta, rychlost postupu si děti volí pomocí hrací kostky jako při Člověče, nezlob se. K jednotlivým políčkům se váže určitý obrázek.

<https://doprava.dobrapraxe.cz/en/prikklady-dobre-praxe/chrudim-projekt-jdeme-bezpecnou-cestou>

PĚŠKY DO ŠKOLKY

Organizace **Pěšky městem** letos vyhlásila již po sedmé výzvu **Pěšky do školy**, která nabádá k pravidelnosti docházky, tedy k dlouhodobé změně životního stylu. Registrace do výzvy **Pěšky do školy** je otevřená, výzva samotná běží ve školním týdnu od 18. do 22. září 2023. Výzva je otevřena i pro mateřské školy. Účastníci mohou do školy vyrazit pěšky, na koloběžce nebo na kole. Pokud bydlí dál od školy, mohou přijet autobusem či tramvají a zbytek cesty dojít. V případě automobilové dopravy je žádoucí zaparkovat v desetiminutové dochozí vzdálenosti od školy.

Díky zapojení do výzvy mohou města a obce získat důležitá data o dopravních návycích dětí i rodičů, zmapovat překážky a bariéry, které jejich rozhodování ovlivňují, a vyjít vstříc jejich potřebám při plánování městské mobility. **Pěšky městem** navíc pro učitele připraví i speciální edukační materiály o bezpečnosti, životním prostředí nebo dopravě ve veřejném prostoru. V letošní výzvě také organizace **Pěšky městem** spouští pilotní provoz nové webové aplikace. V té budou zaregistrované týmy v reálném čase vidět, jak si stojí oproti ostatním. Součástí výzvy je soutěž, ve které mohou vyhrát školáci s nejvyšší pravidelností docházky, kteří navíc v rámci Evropského týdne mobility přidají vlastní doprovodné aktivity.

<https://peskymestem.cz/>